

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Τα θυρόφυλλα του "Μακεδονικού τάφου" της Ευκαρπίας Σερρών: συμβολή στη μελέτη των θυρών των καταγείων ταφικών μνημείων

Πέτρος Κων. Σαμσάρης

doi: [10.12681/makedonika.101](https://doi.org/10.12681/makedonika.101)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σαμσάρης Π. Κ. (1989). Τα θυρόφυλλα του "Μακεδονικού τάφου" της Ευκαρπίας Σερρών: συμβολή στη μελέτη των θυρών των καταγείων ταφικών μνημείων. *Μακεδονικά*, 27(1), 209–222. <https://doi.org/10.12681/makedonika.101>

ΤΑ ΘΥΡΟΦΥΛΛΑ ΤΟΥ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΤΑΦΟΥ»
ΤΗΣ ΕΥΚΑΡΠΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ: ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ
ΤΩΝ ΚΑΤΑΓΕΙΩΝ ΤΑΦΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Στους γνωστούς μονοθάλαμους ή διθάλαμους λεγόμενους «μακεδονικούς τάφους», που η συχνότητά τους στο βορειοελλαδικό χώρο είναι εντυπωσιακή, αξίζει να σταθεί κανείς και να θαυμάσει τις μεγαλοπρεπείς διπλές μαρμάρινες θύρες τους, που —σε όσους τάφους υπήρχαν¹— σφράγιζαν ερμητικά τον προθάλαμο ή τον εσωτερικό συνήθως θάλαμο των τυμβόχωστων αυτών κτιστών μνημείων, εξασφαλίζοντας έτσι, μαζί με την επιχωμάτωσή τους που ακολουθούσε, τη μεταθανάτια ηρεμία των νεκρών.

Η προσεγμένη επιλογή του μαρμάρου ως υλικού κατασκευής των θυρών και των περιθωρωμάτων των παραπάνω τάφων, σε αντίθεση με το υπόλοιπο ταφικό οικοδόμημα, που ήταν εξολοκλήρου χτισμένο με παρόλιθο, δε φαίνεται τυχαία· η λευκή και στιλπνή επιφάνεια του μαρμάρου, καθώς και το επιχρισμένο λεπτό κονίαμα των εσωτερικών τοίχων, πάντως κάπως την τραχιά επιφάνεια του υπόλοιπου φτηνού οικοδομικού υλικού.

Ένα αξιόλογο δείγμα των παραπάνω θυρών βρέθηκε το 1968 στην Κοινότητα Ευκαρπίας Σερρών (πίν. 1α) και από εκεί μεταφέρθηκε στην Αρχαιολογική Συλλογή της πρωτεύουσας του Νομού, όπου και εκτίθεται² δίπλα με κάποια άλλη παρόμοια θύρα, που προέρχεται από την παρκαείμενη περιοχή των Ν. Κερδυλίων.

Τα μαρμάρινα διπλά φύλλα της θύρας, που θα εξετάσουμε, ανήκουν στο συλλημένο «μακεδονικό τάφο»³ που εντοπίστηκε στην τοποθεσία

1. Για είκοσι έξι τουλάχιστον από τους γνωστούς «μακεδονικούς τάφους» έχουμε στη διάθεσή μας δείγματα —έστω και αποσπασματικά— χρήσης μαρμάρινων θυρών.

2. Η επισήμανση και η άμεση μεταφορά των θυρόφυλλων πραγματοποιήθηκε από τον κ. Δ. Κ. Σαμσάρη, βλ. εφ. «Πρόοδος», 26 Ιανουαρίου 1968, και εφ. «Μακεδονία», 28 Ιανουαρίου 1968. Για τη μεταβίβαση του δικαιώματος δημοσίευσής τους, που έχει δοθεί στον ίδιο από τη 12η Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, οφείλω και από τη θέση αυτή να του εκφράσω τις ευχαριστίες μου.

3. Παρουσιάστηκε συνοπτικά από το Δ. Κ. Σ α μ σ ά ρ η, Ο αρχαίος μακεδονικός τάφος των Κερδυλίων, εφ. «Πρόοδος», 3 Φεβρουαρίου 1968, και σε μια σύντομη έκθεση από τη Χ. Κ ο υ κ ο ύ λ η, στο ΑΔ 24 (1969), χρον. Β², σ. 353.

«Καρτάλ Τεπέ»¹ (σχέδ. 1), στα σύνορα των Κοινοτήτων Ευκαρπίας και Ν. Κερδυλίων.

Ο τάφος αυτός (σχέδ. 2), που σήμερα δεν είναι ορατός, επειδή ο γύρω χώρος έχει ισοπεδωθεί από τις γεωργικές καλλιέργειες, είναι προσιτός μόνο από το άνοιγμα ενός θολίτη της καμάρας του (πίν. 1β), που έχει αφαιρεθεί από σύγχρονους τυμβωρύχους. Είναι χτισμένος με ντόπιο υποκίτρινο μαλακό πωρόλιθο² και με το ψευδοισοδομικό τρόπο δομής. Διαθέτει ένα μόνο θάλαμο³ (πίν. 2α) και στο κέντρο ακριβώς της ΝΔ⁴ πρόσωσης ανοίγεται η είσοδος του με το πύσσημο πωρολίθινο «δωρικό» περιθύρωμα⁵ (πίν. 2β), πάνω στο οποίο προσαρμόζονταν τα μαρμάρια θυρόφυλλα, με τα οποία θα ασχοληθούμε στη συνέχεια διεξοδικά.

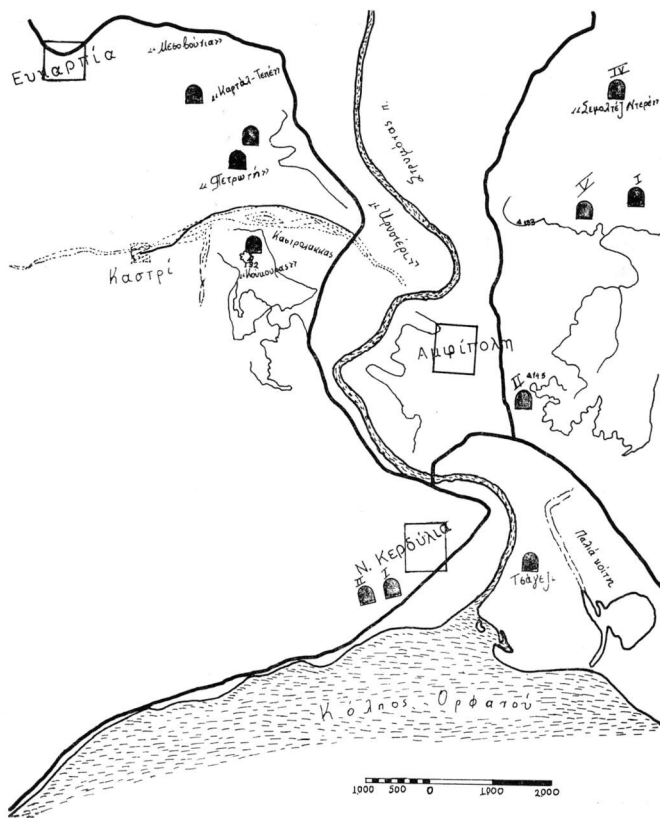
1. Η θέση αυτή απέχει 1,5 χλμ. ΒΔ από τη διασταύρωση του δημόσιου δρόμου προς Ν. Κερδύλια και του χωματόδρομου που οδηγεί στο ερειπωμένο χωριό Καστρί. Η γύρω περιοχή παρουσιάζει αξιόλογο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, αφού πολύ κοντά και βόρεια της παραπάνω τοποθεσίας αναφέρεται αρχαία νεκρόπολη, βλ. Δ. Σ α μ σ ά ρ η η, Ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 171, ενώ 400 μ. ΝΑ, στη θέση «Πετροπή», ανασκάφτηκαν έντεκα χτιστοί πωρολίθινοι τάφοι από αυτούς οι δύο ανήκουν στο λεγόμενο «μακεδονικό τύπο». Ο ένας είναι μονοθάλαμος με δίριχτη στέγη και ο άλλος καμαροσκεπής με χτιστό «δρόμο», βλ. Σ α μ α ρ τ ζ ι δ ο υ, Νέα ευρήματα από τις νεκρόπολεις της αρχαίας Αμφιπόλης, «Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη», 1, 1987», Θεσσαλονίκη 1988, σ. 331-335, σχέδ. 3-5. Προς την ίδια πάλι κατεύθυνση, στους βόρειους πρόποδες του λόφου «Κούκουρα», που απέχει 2,5 χλμ. από τη θέση «Καρτάλ Τεπέ», είχαμε την τύχη να ανακαλύψουμε ένα τέταρτο παρόμοιο ταφικό μνημείο, συλλημένο και αυτό με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως και τα προηγούμενα.

2. Το οικοδομήσιμο αυτό υλικό, αντιπροσωπευτικό της αρχιτεκτονικής όλων των τάφων αυτού του είδους, μεταφέρθηκε αναμφισβήτητα από το παρακείμενο ερειπωμένο χωριό Καστρί. Εκεί, στη θέση «Κλακατάρα», διακρίναμε λιγοστά ίχνη πωρολίθινης λατόμησης από μεγάλη φλέβα, που δυστυχώς η σύγχρονη εκμετάλλευσή της κινδυνεύει να αφανίσει και αυτά.

3. Οι εσωτερικές διαστάσεις του θαλάμου 3 × 2,25 μ., που σημειώσαμε, δε διαφέρουν κατά πολύ από εκείνες που δίνει η Χ. Κ ο υ κ ο ύ λ η, ό.π., σ. 353. Το ύψος όμως είναι δύσκολο να μετρηθεί, γιατί το εσωτερικό του έχει σκεπαστεί από παχύ στρώμα χωμάτων που έχουν καταπέσει από το άνοιγμα της οροφής. Με έναν πρόχειρο όμως υπολογισμό μπορεί να φτάσει μέχρι τα 3,20 μ.

4. Ο προσανατολισμός της εισόδου, που δε συμπίπτει σε όλους τους τάφους, έχει σχέση αποκλειστικά και μόνο με τη θέση του αρχαίου δρόμου που διερχόταν από μπροστά και που συνέδεε δύο πόλεις μεταξύ τους, βλ. Φ. Π έ τ σ α, Ο τάφος των Λευκαδίων, Εν Αθήναις 1966, σ. 21, σημ. 3.

5. Η εξωτερική όψη του θυραίου ανοίγματος σφαιλιζόταν από χτιστό τοίχο με πωρολίθινο δόμος πάχους 0,35 μ., ο οποίος, όπως συντηθιζόταν και σε πολλούς άλλους παρόμοιους τάφους, ανακούφιζε τη θύρα από την πίεση που ασκούσε πάνω της το σκαβόμενος χωματόβουνο με το οποίο καλυπτόταν ολόκληρο το ταφικό μνημείο.

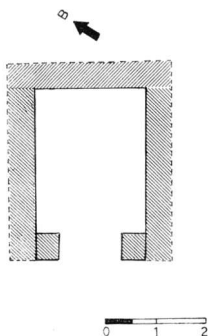

ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ

 : Μακεδονικός τάφος

Σχέδ. 1. Χάρτης περιοχής Αμφίπολης

Τα βαριά και επιβλητικά αυτά μονολιθικά θυρόφυλλα (πάχους 0,065 μ.) είναι κατασκευασμένα από γκριζωπό λεπτόκοκκο μάρμαρο το δεξιό και υποκίτρινο το αριστερό φύλλο· διατηρούνται ακέραια σε καλή γενικά κατάσταση (πίν. 3). Το δεξιό φύλλο είναι θραυσμένο στην πάνω δεξιά

Σχέδ. 2. Κάτοψη «μακεδονικού τάφου» Ενκαρπίας

εσωτερική του γωνία, ενώ το αριστερό στο μέσο περίπου (σχέδ. 3). Έχουν αποκοπεί εξάλλου και οι τέσσερες εξωτερικές γωνίες της θύρας· από αυτές απουσιάζουν μάλιστα οι προεκταμένες συμφυείς ορθογώνιες στρόφιγγες, οι οποίες τοποθετούνταν μέσα στις δίδυμες παραλληλόγραμμες «χοινικίδες»¹, που έχουν διασωθεί στα εσωτερικά άκρα του υπέρθυρου, και στις αντίστοιχες που θα υπάρχουν στο επιχωματωμένο κατώφλι, το «βηλό»², της θύρας. Στο μέσο ακόμη της υπερθύρου δοκού (ύψους 0,50 μ.) εκτείνεται μεταλλικό ορθογώνιο οριζόντιο στέλεχος, που συγκρατούσε τα θυρόφυλλα στο σημείο επαφής τους. Το ύψος της θύρας φτάνει τα 2,10 μ. και το πλάτος στο κάτω τμήμα της 1,41 μ., ενώ όσο προχωρεί προς τα πάνω μειώνεται κατά 0,02 μ. Η μικρή αυτή στένωση του πλάτους των θυρόφυλλων ανάμεσα στο κάτω και πάνω τμήμα τους αποτελεί κανόνα σε θύρες, καθώς και σε παραστάδες των περιθωρωμάτων τους και άλλων ανάλογων τάφων. Από το μεγάλο αριθμό αυτών των τάφων αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένα παραδείγματα στον Πίνακα I.

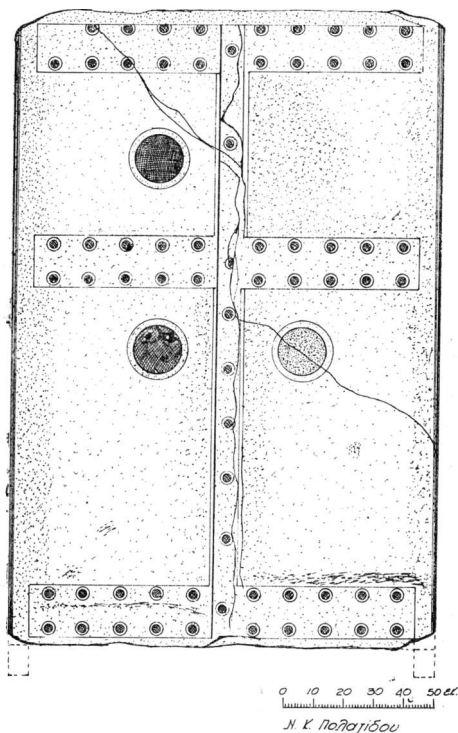
Θα αναμέναμε βέβαια η απόκλιση του πλάτους των θυρών και των θυραίων ανοιγμάτων να είναι ανάλογη με το ύψος τους· τα παραπάνω όμως λιγοστά παραδείγματα μας διαψεύδουν. Φαίνεται πάντως ότι, αφού ήταν επιδιωκόμενη, εξυπηρετούσε κάποια σκοπιμότητα. Πιθανά να υπαγορευόταν από καθαρά πρακτικούς λόγους, αφού έτσι ενισχυόταν το κάτω τμήμα από την υπερβολική πίεση που ασκούσε πάνω τους ο χωμάτινος λόφος που κάλυπτε τον τάφο, ή ακόμη να απέβλεπε σε καθαρά αισθητικούς λόγους, που έχουν σχέση με την προοπτική, εξαιτίας του μεγάλου ύψους των θυρών.

Σε αντίθεση με την πίσω όψη της θύρας, που έχει εγκαταλειφτεί άπερ-

1. Βλ. Α. Ο ρ λ ά ν δ ο υ — Ι. Τ ρ α υ λ ο ύ, Λεξικό αρχαίων αρχιτεκτονικών όρων, Αθήναι 1986, σ. 265, στη λ. «χοϊνίξ» ή αλλιώς «χοϊνίκη» και «χοϊνικός».

2. Βλ. στο ίδιο, σ. 53, στη λ. «βηλός».

γη, στο πρόσωπό της δόθηκε ιδιαίτερη σημασία, αφού έχει λειανθεί επιμελώς και έχει διακοσμηθεί σύμφωνα με άλλα γνωστά παραδείγματα, που μιμούνται βαριά ξύλινα πρότυπα· η διακόσμηση αυτή περιλαμβάνει

Σχέδ. 3. Πρόσωση της μαρμάρινης θύρας

τρία φαρδιά εγκάρσια ανάγλυφα διαζώματα και μια λεπτή κάθετη αρμοκαλύπτρα, πάνω στα οποία είναι τοποθετημένες κυρτές «έφηλίδες», ενώ δύο «άσπιδίσκαι» στο δεξιό φύλλο συμπληρώνουν το διακοσμητικό σύνολο.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

τάφος	θύρα		θυραίο άνοιγμα	
	στένωση	ύψος	στένωση	ύψος
Λαγκαδά ¹	0,10 μ.	3,13 μ.	0,10 μ.	3,02 μ.
Δίου Ι ²	0,07 μ.	2,60 μ.		
Αγ. Παρασκευής Θεσσαλονίκης ³	0,09 μ.	2,48 μ.		
Βεργίνας Ι ⁴			0,12-0,13 μ.	3,03 μ.
Βεργίνας ΙΙ ⁵			0,08 μ.	2,40 μ.
Σπηλιάς Εορδαίας ⁶			0,08 μ.	2,20 μ.
Δίου ΙΙΙ ⁷			0,08 μ.	2,10 μ.
Ποτίδαιας Χαλκιδικής ⁸			0,04 μ.	1,77 μ.

Τα τρία εγκάρσια ανάγλυφα διαζώματα (πάχους 0,08 μ.) είναι ανισοπλάτη (πλάτος πάνω 0,145 μ., μεσαίο 0,177 μ. και κάτω 0,175 μ. για το δεξιό φύλλο και 0,144 μ., 0,175 μ. και 0,175 μ. αντίστοιχα για το αριστερό) καταλαμβάνουν θέση στο ανώτατο τμήμα των θυρόφυλλων (σε απόσταση 0,05 μ. από το πάνω οριζόντιο άκρο), στο κατώτερο τμήμα (σε απόσταση 0,025 μ. από το κάτω άκρο) και στον ενδιάμεσο σχεδόν χώρο που απέχει 0,98 μ. από το κάτω διάζωμα και 0,0545 μ. από το πάνω⁹. Τα

1. Βλ. Th. Macridy, Un tumulus macédonien à Langaza, Jdl 26 (1911) 200, 207.

2. Βλ. Γ. Σωτηριάδη, Ανασκαφαί εν Δίω. Ο καμαρωτός τάφος, Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Θ. 2 (1932) 1.

3. Βλ. Κ. Σισμανίδη, Νέος μακεδονικός τάφος στην Αγία Παρασκευή Θεσσαλονίκης, AAA 15 (1982) 275.

4. Βλ. Κ. Ρωμαίου, Ο μακεδονικός τάφος της Βεργίνας, Αθήνα 1951, σ. 26.

5. Βλ. Δ. Παντερομάλη, Ο νέος μακεδονικός τάφος της Βεργίνας, «Μακεδονικά» 12 (1972) 154.

6. Βλ. Γ. Καραμήτρου-Μεντεσιδή, Ο μακεδονικός τάφος Σπηλιάς Εορδαίας, «Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη, 1, 1987», Θεσσαλονίκη 1988, σ. 33.

7. Βλ. Χ. Μακαρόνα, Ανασκαφική έρευνα «μακεδονικού» τάφου εν Δίω Πιερίας, ΠΑΕ 1956, σ. 134.

8. Βλ. Κ. Σισμανίδη, Νέος μακεδονικός τάφος στην Ποτίδαια Χαλκιδικής, «Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συμποσίου Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Χαλκιδικής», (Πολύγυρος, 7-9 Δεκεμβρίου 1984), Θεσσαλονίκη 1987, σ. 74.

9. Παρατηρούμε δηλαδή ότι το μεσαίο διάζωμα απέχει πιο κοντά από το ψηλό παρά από το χαμηλό διάζωμα· χωρίζει έτσι κάθε θυρόφυλλο σε δυο ανισοϋψη ενδιάμεσα τύμπανα με μια σχέση σχεδόν 2:3, σύμφωνα με την ελληνική συνήθεια, βλ. P. Perdrizet, Voyage dans la Macédoine Première, BCH 22 (1898) 338. Όλα τα γνωστά τυπολογικά παράλληλα των όμοιων θυρών φέρουν τρία διαζώματα και κρατούν την ίδια αναλογία, βλ. L. Heuzey - H. Dauterme, Mission archéologique de Macédoine, Pa-

διαζώματα αυτά (πίν. 4) καλύπτουν με τα διαφορετικά τους μήκη, που είναι για το πάνω 0,575 μ., για το μεσαίο 0,585 μ. και για το κάτω 0,595 μ., ολόκληρο σχεδόν το πλάτος της θύρας, αφήνοντας μόνο ένα μικρό διάκενο 0,07 μ. από τα εξωτερικά κατακόρυφα άκρα, ενώ στην εσωτερική τους πλευρά εφάπτονται με την κάθετη αρμοκαλύπτρα σχηματίζοντας ορθή γωνία.

Πάνω σε αυτά τα διαζώματα είναι αρμονικά στοιχισμένες διαδοχικά (με μια μέση απόσταση 0,07-0,08 μ.) σε διπλή παράλληλη σειρά¹ δέκα ακέραιες πρόστυπες κυκλικές «εφηλίδες» (πίν. 5α, β), εκτός από το ψηλό διάζωμα, από όπου η πάνω σειρά έχει αποκοπεί κατά το μισό², σχηματίζοντας ημικύκλια· στο δεξιό μάλιστα φύλλο είναι δυσδιάκριτη η ημικυκλική «εφηλίδα» που βρίσκεται στην άκρη της εξωτερικής γωνίας. Έτσι, το κάθε διάζωμα της θύρας περιλαμβάνει είκοσι «εφηλίδες» με χοντρό κυρτό κεφάλι³, δηλαδή συνολικά και για τα τρία διαζώματα εξήντα «εφηλίδες» διαμέτρου 0,05 μ. και πάχους 0,01 μ.

---

ris 1876, πίν. 21. T h. M a c g i d y, ό.π., σ. 209, εικ. 5. Α ρ β α ν ι τ ο π ο ύ λ λ ο υ, Ανασκαφάι και έρευναι εν Θεσσαλία, ΠΑΕ 1911, σ. 326, εικ. 10. Χ. Μ α κ α ρ ό ν α, Χρονικά Αρχαιολογικά, «Μακεδονικά» 2 (1941-1952) εικ. 12. Κ. Ρ ω μ α ί ο υ, ό.π., εικ. 10. Φ. Π έ τ ρ α, ό.π., πίν. 39α. Τ ο υ ί δ ι ο υ, Ο μακεδονικός τάφος παρά το χωριόν Τούμπα της Παιονίας, «Χαρστήριον εις Αν. Ορλάνδον», τόμ. Γ', Αθήναι 1966, σ. 242, σχέδ. 5. Τ ο υ ί δ ι ο υ, Χρονικά Αρχαιολογικά 1968-70, «Μακεδονικά» 15 (1975) 175, εικ. 26. Α ι κ. Δ ε σ π ο ί ν η, ΑΔ 32 (1977) πίν. 129α. Μ. Α ν δ ρ ο ν ι κ ο υ, Οι βασιλικοί τάφοι και οι άλλες αρχαιότητες, Αθήνα 1984, σ. 77 (εικ. 36), και σ. 101 (εικ. 57). Τ ο υ ί δ ι ο υ, Βεργίνα. Ανασκαφή 1987, «Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη 1, 1987», Θεσσαλονίκη 1988, σ. 87, εικ. 8.

1. Η διάταξη αυτή είναι η πιο κοινή σε όλα τα γνωστά μας παραδείγματα, εκτός από το μαρμάρινο θυρόφυλλο του τάφου της Λυδίας, στο οποίο επικρατεί αξιολογή ακαταστασία στη διάταξη των «εφηλίδων», βλ. T h. M a c g i d y, ό.π., εικ. 15.

2. Η απότμηση αυτή της πάνω σειράς των «εφηλίδων» επιβαλλόταν φαίνεται από την ανάγκη προσαρμογής της θύρας στις διαστάσεις της εισόδου, βλ. Χ. Κ ο υ κ ο ύ λ η, ό.π., σ. 353. Για το λόγο αυτό η Β. G o s s e l, Makedonische Kammergräber, Berlin 1980, σ. 135, υποθέτει ότι τα θυρόφυλλα προέρχονται από δεύτερη χρήση. Είναι πιθανό όμως να αποτελούν μέρος μιας μαζικής παραγωγής θυρών σε τοπικό εργαστήριο της γειτονικής Αμφίπολης, που ανταποκρινόταν στις παραγγελίες της γύρω περιοχής — όπου υπάρχει πληθώρα παρόμοιων τάφων—, ή ακόμη και στις ανάγκες άλλων πόλεων. Επειδή όμως η προσαρμογή της θύρας πάνω στο περιθώρωμά της έγινε μετά την ανοικοδόμηση του τάφου, ήταν απαραίτητη κάποια μικροτροποποίηση.

3. Τα κεφάλια, οι «εφηλίδες», αυτών των εικονικών μαρμάρινων καρπιών μιμούνται αναμφίβολα χάλκινα πρότυπα, που έχουν βρεθεί σε πολλές περιοχές της Ελλάδας (Όλυθος, Λαγκαδάς, Μεσσήνη, Δήλος, Πέλλα, Δωδώνη) και που συγκρατούσαν τις ξύλινες εγκάρσιες σανίδες ή τους φαρδείς μεταλλικούς δεσμούς, που συνέδεαν τις κάθετες σανίδες της θύρας, καθώς και την αρμοκαλύπτρα.

Στα παράλληλα διαζώματα από άλλες θύρες είτε απουσιάζουν ολοκληρωτικά οι διακοσμητικές «εφηλίδες», όπως στα μαρμάρινα θυρόφυλλα από τον τάφο των Λευκαδίων ΙΙ Νάουσα¹ και στα αντίστοιχα πωρολίθινα από τον τάφο της Ν. Ποτίδαιας Χαλκιδικής² είτε είναι ολιγάριθμες, δηλαδή περιλαμβάνουν διπλή παράλληλη σειρά οκτώ «εφηλίδων» για κάθε διάζωμα, όπως στα μαρμάρινα θυρόφυλλα των τάφων Αμφίπολης ΙV³, Σ.Σ. Αγγίστας Σερρών⁴, Αγ. Παρασκευής Θεσσαλονίκης⁵, Κατερίνης⁶, Βεργίνας ΙV⁷, καθώς και σε εκείνα από το Ηρώ της Καλυδόνος⁸. Με ισάριθμες ακριβώς «εφηλίδες» με τις δικές μας παρουσιάζονται τα θυρόφυλλα από τους τάφους Λαγκαδά⁹, Ν. Κερδυλίων Ι¹⁰, Βεργίνας Ι¹¹, Βεργίνας ΙΙΙ¹², Τούμπας Παιονίας¹³, Πύδνας (Κορινού)¹⁴, Παλατίστιας¹⁵, καθώς και τα αποσπασμένα από το χώρο εύρεσής τους θυρόφυλλα που βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Τανάγρας¹⁶. Το μοναδικό τέλος παράδειγμα με τριπλή σειρά τριών «εφηλίδων» συνα-

1. Βλ. Χ. Μακαρόνα, ό.π., εικ. 12.

2. Βλ. Κ. Σισμανίδη, Νέος μακεδονικός τάφος στην Ποτίδαια Χαλκιδικής, ό.π., σ. 74.

3. Βλ. P. Perdrizet, ό.π., σ. 339, εικ. 2.

4. Βλ. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη και W. Hoerpfner, Σ. Σ. Αγγίστας. Μακεδονικός τάφος, ΑΔ 28 (1973) 458, σχέδ. 5.

5. Βλ. Κ. Σισμανίδη, Νέος μακεδονικός τάφος στην Αγ. Παρασκευή Θεσσαλονίκης, ό.π., σ. 276, εικ. 7 και 10.

6. Βλ. Αικ. Δεσποίνη, ό.π., πίν. 179α.

7. Βλ. Μ. Ανδρόνικου, Βεργίνα. Ανασκαφή 1987, ό.π., σ. 87 (εικ. 8).

8. Βλ. D. Dyggve - F. Poulsen - K. R. Homaios, Das Heroon von Kalydon, Kopenhagen 1934, σ. 49, εικ. 39, σ. 338 (εικ. 44), και Φ. Πέτσα, ΑΔ 26 (1971), χρον. Β¹, πίν. 298δ.

9. Βλ. Th. Macridy, ό.π., σ. 209, εικ. 5, και G. Richter, A Handbook of Greek Art, London 1965⁴, σ. 44, εικ. 48.

10. Βλ. Α. Παρλαμά, ΑΔ 29 (1963-64), χρον. Β³, πίν. 580γ.

11. Βλ. Κ. Ρωμαίου, ό.π., εικ. 10.

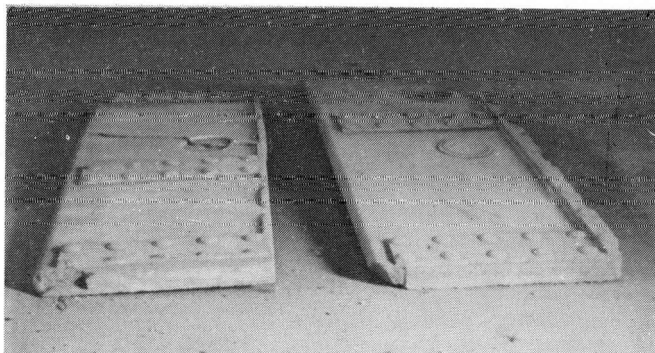
12. Τον ίδιο ακριβώς αριθμό «εφηλίδων» φέρουν και οι δυο μαρμαρίνες θύρες (προθάλαμου και θαλάμου) του τάφου, βλ. Μ. Ανδρόνικου, Οι βασιλικοί τάφοι, ό.π., σ. 77 (εικ. 36) και σ. 101 (εικ. 57).

13. Βλ. Φ. Πέτσα, Μακεδονικός τάφος Τούμπας Παιονίας, ό.π., σ. 242, σχέδ. 5.

14. Βλ. Α. Βαβρίτσα, Σχέσεις της Μακεδονίας με την Θράκη και ιδίως την Σαμοθράκη κατά την ελληνιστικήν εποχήν, «Α' Διεθνές Συμπόσιον Αρχαίας Μακεδονίας» (Θεσσαλονίκη, 26-29 Αυγούστου 1968), Θεσσαλονίκη 1970, σ. 113, πίν. ΧΙ.

15. Βλ. L. Heuzey - H. Dumeit, ό.π., πίν. 21.

16. Βλ. W. Altmann, Die römischen Grabaltäre der Kaiserzeit, Berlin 1905, σ. 14, εικ. 8, και Φ. Πέτσα, Ο τάφος των Λευκαδίων, ό.π., πίν. 39α.

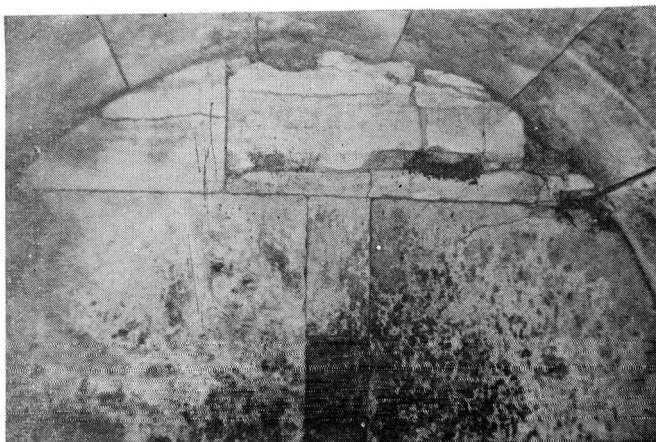

α

β

- α. Τα διπλά μαρμάρινα θυρόφυλλα, όπως βρέθηκαν το 1968
σε αποθήκη σπιτιού της Κοινότητας Ενκαρπίας Σερρών.
β. Το άνοιγμα του θολίτη της καμάρας του τάφου της Ενκαρπίας,
από όπου έχει συλληθεί

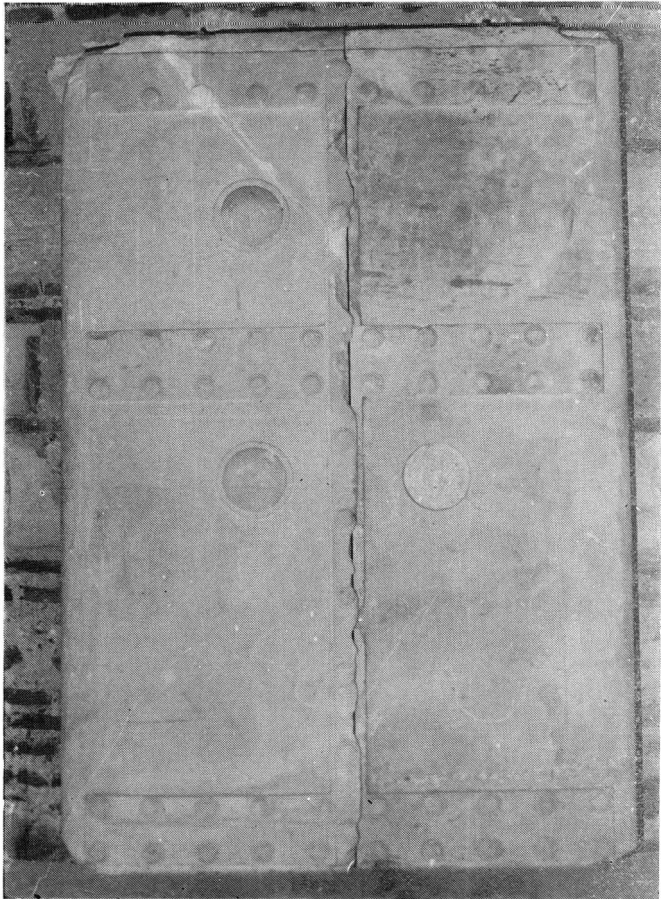

α

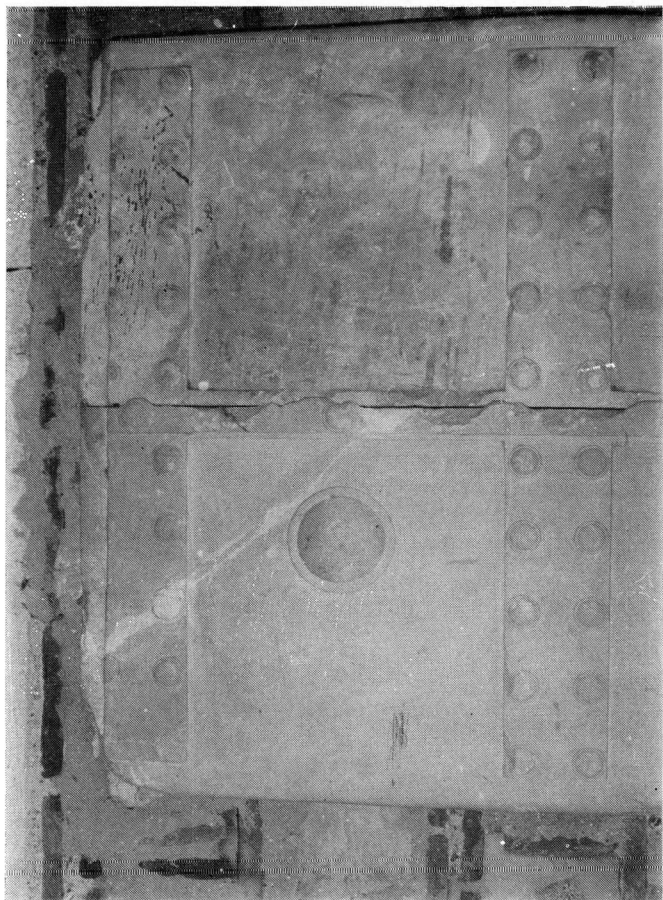

β

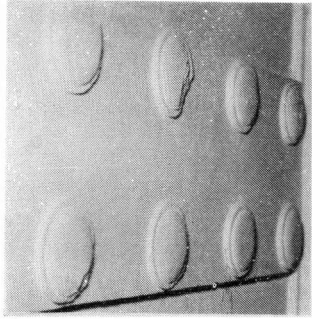
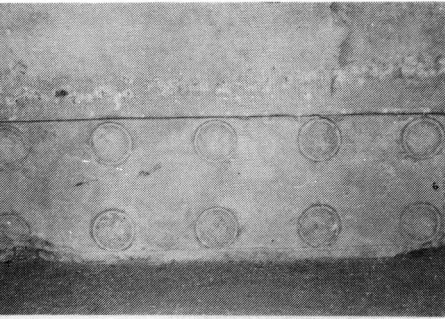
α. Το εσωτερικό του θαλάμου του «μακεδονικού τάφου» της Ευκαρπίας Σερρών.
β. Το πορολίθινο περιθώρισμα του τάφου, όπως είναι σήμερα

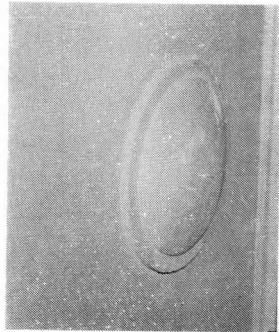
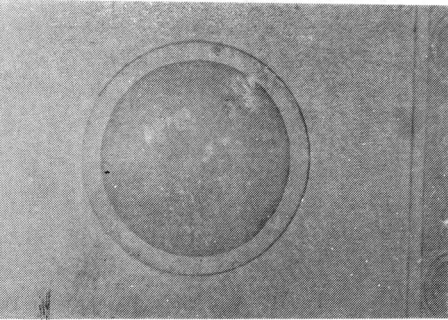
*Τα μονολιθικά μαρμάρινα θυρόφυλλα
που βρίσκονται στην Αρχαιολογική Συλλογή των Σερρών*

Λεπτομέρεια του πάνω τμήματος της θύρας με τα δυο της διαζώματα

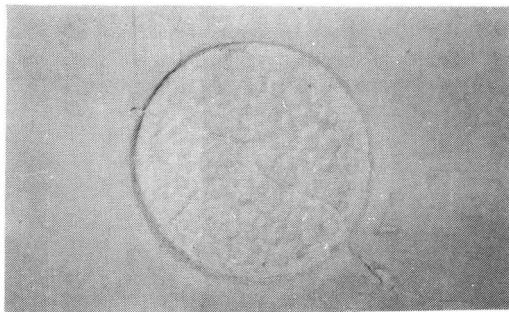

β

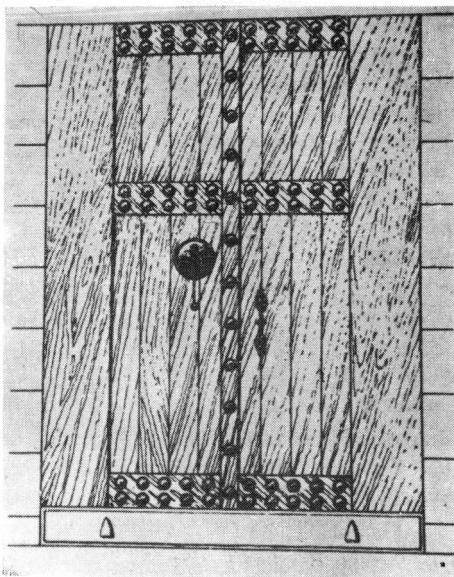

δ

- α. Μετωπική όψη των ανάγλυφων «εφηλίδων» του κάτω διαζώματος.
- β. Πλάγια όψη των «εφηλίδων».
- γ. Μετωπική όψη της ανάγλυφης διακοσμητικής «άσπιδισκης».
- δ. Πλάγια όψη της «άσπιδισκης».

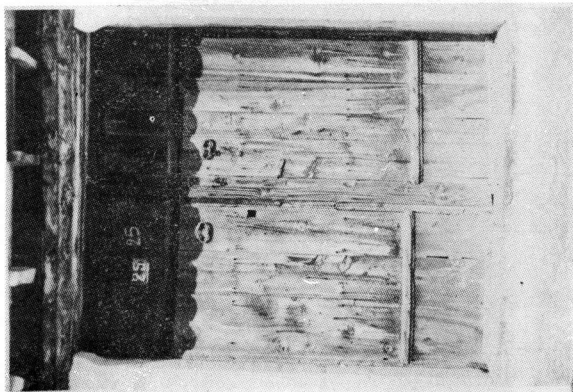

α

β

- α. Κυκλική κοιλότητα, μέσα στην οποία γομφωνόταν επίθετο κόσμημα.
β. Αναπαράσταση θύρας του Βουλευτηρίου της Δωδώνης, που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων (σχέδιο Κ. Ηλιάκη με υπόδειξη του καθ. Σ. Δάκαρη)

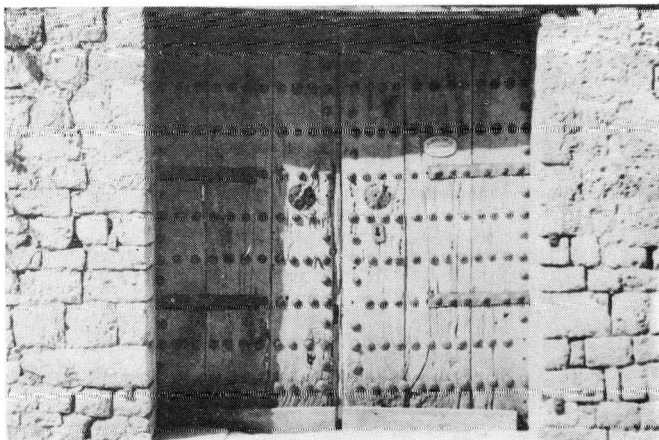
β

Παλιές αλύφορες σπιτιών στην Κόνιτσα

α

α

β

α. Παλιά ξύλινη ανλόπορτα στα Γιάννινα, πάνω στην οποία διακρίνονται οι οριζόντιες και κάθετες μεταλλικές «έφηλίδες», τα μεταλλικά εγκάρσια σιδηρώματα (αντίστοιχα των διαζωμάτων), οι δύο «έπισπαστήρες» και το «κλειθρίδιον».

β. Λεπτομέρεια από παλιά περίτεχνα μεταλλικά (αρόπτρα) ξύλινης θύρας στην Κόνιτσα

ντούμε σε απόστημα θυρόφυλλου που προέρχεται πιθανά από τις Λικνάδες Κοζάνης¹.

Το εσωτερικό κατακόρυφο άκρο από το δεξιό φύλλο, στο σημείο αρμογής με το αριστερό, καλύπτει λεπτή ανάγλυφη κάθετη σε όλο το ύψος αρμοκαλύπτρα πλάτους 0,06 μ. και πάχους 0,015 μ. Η εξωτερική της απόληξη είναι καταστρεμμένη σε πολλά σημεία. Ακολουθεί την ίδια διακόσμηση με τα διαζώματα, δηλαδή με κυρτές «εφηλίδες» που απέχουν μεταξύ τους μια μέση απόσταση $\pm 0,15$ μ. Ο αριθμός τους έφτανε τις έντεκα μαζί με τις τρεις που έχουν καταστραφεί. Έτσι, ο ολικός αριθμός των όμοιων «εφηλίδων» που έφερε η θύρα φτάνει τις 71.

Το ύψος της θύρας, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από τον Πίνακα II, δεν καθόριζε ούτε τον αριθμό ούτε τη διάταξη των μεσοδιαστημάτων των κάθετων «εφηλίδων» της αρμοκαλύπτρας με βάση κάποιο σταθερό συντελεστή.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

τάφος	ύψος θύρας	αριθμός «εφηλίδων» αρμοκαλύπτρας
Βεργίνας III	3,15 μ.	12
Λαγκαδά	3,13 μ.	12 (χάλκινες)
Βεργίνας IV	3,01 μ.	11
Βεργίνας I	$\pm 2,86$ μ.	12
Παλατίτσας	2,61 μ.	11
Αγ. Αθανασίου Θεσσαλονίκης	$\pm 2,48$ μ.	6 (ορατές μόνο οι 3)
Τούμπας Παιονίας	$\pm 2,42$ μ.	11 (ορατές μόνο οι 7)
N. Κερδυλίων I	2,35 μ.	9 (ορατές μόνο οι 6)

Για να εξασφαλιστεί εξάλλου το ερμητικό κλείσιμο της θύρας, η αρμοκαλύπτρα έχει λαξευτεί εσωτερικά, έτσι ώστε να δέχεται εφαρμοστά από κάτω της το αριστερό φύλλο, χωρίς να δημιουργείται κάποιο κενό ή να υπάρχει διαφορά επιπέδου ανάμεσα στα δυο φύλλα.

Η γενική εικόνα όμως της διακόσμησης της θύρας θα ήταν ελλιπίης, αν αγνοούσαμε τις δύο μικρές ανάγλυφες (πάχους 0,026 μ.) «ασπιδίσκους»² αργεϊτικού τύπου (πίν. 5γ, δ) που έχουν διάμετρο 0,15 μ. και

1. Βλ. Φ. Πέτσα, Χρονικά Αρχαιολογικά, «Μακεδονικά» 7 (1966-1967) 350, πίν. 57α.

2. Οι μικρές αυτές ανάγλυφες κυρτές ασπίδες μιμούνται χάλκινα διακοσμητικά πρότυπα πάνω σε ξύλινες θύρες, βλ. Α. Ορλύνδου-Ι. Τραυλού, ό.π., σ. 41, στη λ. «άσπιδίσκη».

κοσμούν τα δύο ελεύθερα τύμπανα, τα «ζυγά», από το δεξιό θυρόφυλλο, που διχοτομεί το μεσαίο εγκάρσιο διάζωμα¹ απέχουν αντίστοιχα από τα άκρα αυτού του διαζώματος η πάνω «άσπιδίσκη» 0,185 μ. και η κάτω 0,105 μ., δηλαδή η κάτω προσεγγίζει περισσότερο προς αυτό. Στην ίδια σχεδόν θέση με την κάτω «άσπιδίσκη», στο αριστερό όμως φύλλο, ανοίγεται κυκλική κοιλότητα βάθους 0,01 μ. και διαμέτρου 0,17 μ. (πίν. 6α) η επιφάνεια του εσωτερικού της έχει αφεθεί σκόπιμα ακατάξεστη, γιατί ίσως παλιά στη θέση της γομφωνόταν κάποιο επίθετο έξεργο μαρμάρινο ή χάλκινο κόσμημα. Οι κάτοικοι της Ευκαρπίας θυμούνται ότι λεοντοκεφαλή, της οποίας η τύχη αγνοείται σήμερα, συνόδευε τη θύρα. Αν κοντά σε αυτό προσθέσουμε και το γεγονός ότι η χρήση λεοντοκεφαλής¹ ως διακοσμητικό μοτίβο δεν είναι άγνωστη σε παρόμοιες θύρες, θα πρέπει να δεχτούμε ότι μια τέτοια κάλυπτε το χώρο της κυκλικής κοιλότητας, που πιθανά να έφερε και χάλκινο κρίκο, το «ρόπτρον»², στο ανοιχτό της στόμα, όπως σε άλλα παράλληλα παραδείγματα.

Εκτός όμως από τις διακοσμητικές λεοντοκεφαλές, ο διάκοσμος των θυρών συμπληρώνεται και με κεφάλια Μέδουσας πάνω σε κυκλικό δίσκο³, με διπλά περίτεχνα ανθέμια⁴ κατά μίμηση των «έπισπαστήρων»⁵ και με κυκλικούς δίσκους με ανάγλυφο σταυροειδές κόσμημα που οι κεραίες του καταλήγουν σε λεπτά ανθέμια και που στο κέντρο του ανοίγεται ρομβοειδής οπή⁶, το «κλειθρίδιον»⁷, μέσα από την οποία περνούσε ο ιμάντας του «κλειθρου»⁸, σύμφωνα πάντα με τα ξύλινα πρότυπα⁹.

1. Η ξύλινη θύρα του προθάλαμου από τον τάφο του Λαγκαδά, βλ. Th. Macridy, ό.π., σ. 203, αρ. 5, εικ. 19, καθώς και οι μαρμάρινες της Πύδνας (Κορινού), βλ. L. Heuzey - H. Dumeit, ό.π., πίν. 19, και του προθάλαμου του τάφου της Βεργίνας III, βλ. Μ. Ανδρόνικου, Οι βασιλικοί τάφοι, ό.π., σ. 101 (εικ. 57) επιβεβαιώνουν την παρουσία λεοντοκεφαλής ως κόσμημα πάνω στην επιφάνεια της θύρας.

2. Βλ. Α. Ορλάνδου - Ι. Τραυλού, ό.π., σ. 228, στη λ. «ρόπτρον». Για τα νεότερα ρόπτρα, βλ. Ν. Μουτσόπουλου, Σιδερένια μακεδονικά ρόπτρα, «Τέχνη στη Θεσσαλονίκη», 2/1 (1961) 25-34.

3. Βλ. Th. Macridy, ό.π., σ. 203, 209, εικ. 17. Α. Παρλαμά, ό.π., πίν. 580γ.

4. Βλ. Th. Macridy, ό.π., σ. 203, εικ. 18. Κ. Σισμανίδη, ό.π., σ. 278, εικ. 10. Olynthus, VIII, 1938, πίν. 69, εικ. 1. Σ. Δάκαρη, Ανασκαφή του Ιερού της Δωδώνης, ΠΑΕ 1969, εικ. 4, πίν. 42.

5. Βλ. Α. Ορλάνδου - Ι. Τραυλού, ό.π., σ. 110-111, στη λ. «έπισπαστήρ» και «έπισπαστρον».

6. Βλ. Th. Macridy, ό.π., σ. 204, αρ. 6. Α. Παρλαμά, ό.π., πίν. 580γ. Αικ. Δεσποίνη, ό.π., πίν. 129α. Olynthus, VIII, 1938, πίν. 69, εικ. 1. Σ. Δάκαρη, ό.π., σ. 33, πίν. 41α.

7. Βλ. Α. Ορλάνδου - Ι. Τραυλού, ό.π., σ. 154, στη λ. «κλειθρίδιον».

8. Βλ. στο ίδιο, σ. 154, στη λ. «κλειθρον».

9. Πρβλ. το χάλκινο «κλειθρο» από την Κασσώπη, Σ. Δάκαρη, Ανασκαφή εις

Ο πιο κοινός όμως τύπος διακόσμησης των τυμπάνων της θύρας είναι αυτός των «ἀσπιδίσκων», που ο αριθμός τους ποικίλλει σε κάθε θύρα. Δείγματα αυτού του είδους διακόσμησης συναντούμε στην αποτετμημένη θύρα από τον τάφο της Αμφίπολης IV¹, στην ομοίως κατακερατωμένη θύρα από τον τάφο του Σ.Σ. Αγγίστας² και στις θύρες από τους τάφους της Βεργίνας III³ και Βεργίνας IV⁴. Παρόμοια τέλος «ἀσπιδίσκη» με οπή όμως στο κέντρο της, μιμούμενη το «κλειθρίδιον» των ξύλινων θυρών, έφεραν και οι θύρες των τάφων Αγ. Παρασκευής Θεσσαλονίκης⁵, Βεργίνας I⁶, Ν. Κερδυλίων I⁷ και του Ηρώου της Καλυδόννας⁸. Από τα τύμπανα πάλι άλλων ταφικών θυρών, όπως του Αγ. Αθανασίου Θεσσαλονίκης και Τούμπας Παιονίας, απουσιάζουν εντελώς τα διακοσμητικά θέματα.

Από όλα τα παραπάνω φαίνεται καθαρά ότι όλη η διακόσμηση της θύρας μας, όπως και των ομοίων της, αντιγράφει ξύλινα χαλκεπένδυτα πρότυπα, για τα οποία—επειδή λόγω του φθαρτού τους υλικού δεν έχουν διασωθεί—μια ιδέα μπορούμε να σχηματίσουμε από ορισμένες προσπάθειες αναπαράστασης τέτοιων θυρών που έχουν γίνει⁹ (πίν. ββ), καθώς και από τα ανάγλυφα¹⁰ και γραπτά¹¹ ψευδόθυρα, ή ακόμη από τις αγγειογραφικές παραστάσεις διάφορων δημόσιων ή ιδιωτικών οικοδομημάτων¹². Οι

Κασσώπην-Πρεβέζης, ΠΑΕ 1952, σ. 356 (εικ. 41). Επιπλέον, του ίδιου, Ανασκαφή του Ιερού της Δωδώνης, ό.π., σ. 33, και Th. M a c r i d y, ό.π., σ. 209.

1. Βλ. P. P e r d r i z e t, ό.π., εικ. 2.

2. Βλ. X. Κουκούλη-Χρυσανθάκη και W. H o e r f n e r, ό.π., σ. 458, σχέδ. 5.

3. Βλ. Μ. Α ν δ ρ ό ν ι κ ο υ, Οι βασιλικοί τάφοι, ό.π., σ. 77 (εικ. 36) και σ. 101 (εικ. 57).

4. Βλ. Μ. Α ν δ ρ ό ν ι κ ο υ, Βεργίνα. Ανασκαφή 1987, ό.π., σ. 87 (εικ. 8).

5. Βλ. Κ. Σ ι σ μ α ν ί δ η, ό.π., εικ. 7.

6. Βλ. Κ. Ρ ω μ α ί ο υ, ό.π., εικ. 10.

7. Βλ. Α. Πα ρ λ α μ ά, ό.π., πίν. 580γ.

8. Βλ. E. D y g g v e - F. P o u l s e n - K. R h o m a i o s, ό.π., σ. 49 (εικ. 39) και σ. 338 (εικ. 44).

9. Για τρεις τουλάχιστον προσπάθειες αναπαράστασης, που έχουν γίνει με βάση τον αριθμό από τις υπάρχουσες «έφηλίδες», βλ. Th. M a c r i d y, ό.π., σ. 201, εικ. 6 και 8. Olynthus, VIII, 1938, σ. 250, πίν. 69, εικ. 1. Σ. Δ ά κ α ρ η, Ανασκαφή του Ιερού της Δωδώνης, ό.π., εικ. 4, πίν. 42.

10. Πρβλ. W. A l t m a n n, ό.π., σ. 15 (εικ. 9 και 10). Arch. Anz. 25 (1910) 145, αρ. 7. E. F i e c h t e r, Der Tempel der Arphaiä auf Aegina, München 1904, σ. 25 (εικ. 11).

11. Βλ. B. B r o w n, Ptolemaic Paintings and Mosaics and the Alexandrian Style, Cambridge/Massachusetts 1957, σ. 37, πίν. XXII, και F. B e r t o c c h i, La pittura funeraria Apula, Napoli χ.χ., πίν. IV.

12. Πρβλ. πρόχειρα τις απεικονίσεις θυρών από τον αμφορέα Παναγκούριστε, E.

αυλόπορτες και οι εξώθυρες πλούσιων βασιικά σπιτιών, που γνώρισαν ιδιαίτερη ακμή στα χρόνια κυρίως της τουρκοκρατίας και που πολλές από αυτές έχουν διατηρηθεί μέχρι σήμερα (πίν. 7α, β), προσφέρουν μια πιο άμεση γνωριμία του τρόπου δουλειάς του αρχαίου τεχνίτη, ο οποίος στερέωνε τις όρθιες σανίδες της θύρας με εγκάρσιες συνδετικές σανιδόπλακες, τα ονομαζόμενα «ζυγά»¹ και «άντιζυγα»², καθελώνοντάς («ἐνηλώνοντάς») τες με τα χοντρά κεφάλια, τις «ἐφηλίδες»³, μεταλλικών (σιδερένιων ή πιο συχνά χάλκινων) καρφιών, των «ήλων»⁴ (πίν. 8α, β). Τη γνωστή αυτή διακόσμηση των θυρών ακολουθούν ομοίως τα επτά εικονικά παραθυρόφυλλα από την πρόσοψη του δευτέρου ορόφου του τάφου των Λευκαδίων⁵, καθώς και τα αντίστοιχα δυο ψευδοπαράθυρα που εικονίζονται κάτω από το επιστύλιο, στους τοίχους αριστερά και δεξιά από την εσωτερική θύρα του τάφου που βρέθηκε πρόσφατα στη Βεργίνα IV, σε απόσταση τεσσάρων μόλις μέτρων ανατολικά του τάφου της Βεργίνας I⁶.

Αξίζει τέλος ιδιαίτερης προσοχής το γεγονός ότι η θύρα του μικρού μας τάφου κατασκευάστηκε από την αρχή, για να κλείσει μια φορά, σε αντίθεση με άλλες στις οποίες είχε προβλεφθεί η περίπτωση δεύτερης ή και τρίτης ταφής στον ίδιο μεγάλο θάλαμο⁷.

Από τη μελέτη των θυρών των «μακεδονικών τάφων» που εξετάσαμε παράλληλα προέκυψαν ορισμένα χρήσιμα γενικά συμπεράσματα: α) ότι

Simon, Der Goldschatz von Panagjuriste. Eine Schöpfung der Alexanderzeit, «Antike Kunst» 3 (1960) 12, εικ. 2· από το αγγείο François, G. Richter, ό.π., σ. 44, εικ. 47· από το επίνητρο της Ερέτριας, G. Rodenwaldt, Ein toretisches Meisterwerk, JdI 41 (1926) 197, εικ. 3· από την κύλικα του ζωγράφου Βρύγου, B. Hansjorg, Formen attischer Schalen, Bern 1940, πίν. 24, 3b· από μια λήκυθο του ζωγράφου Άμμαση, J. Bogaert, Αθηναϊκά μελανόμορφα αγγεία (Μετάφρ. Ο. Χατζηναστασίου), Αθήνα 1980, εικ. 17₂, και από ένα όστρακο τέλος δίνου, του ίδιου, ό.π., εικ. 25₁.

1. Βλ. Α. Ορλάνδου - Ι. Τραυλού, ό.π., σ. 123, στη λ. «ζυγός» ή «ζυγόν».

2. Βλ. στο ίδιο, σ. 26, στη λ. «άντιζυγον».

3. Βλ. στο ίδιο, σ. 122, στη λ. «ἐφηλίδες».

4. Από τις «ἐφηλίδες» που έχουν βρεθεί κατά καιρούς διακρίνουμε τρεις τύπους: α) τους κυρτούς δίσκους, β) τους κυκλικούς δίσκους, που φέρουν στο κέντρο χαμηλή προεξοχή με διακοσμητικό κόμπο στην απόληξή της, και γ) τους χωνοειδείς με ψηλή προέκταση και τον ίδιο διακοσμητικό κόμπο. Για τους τύπους αυτούς αναλυτικότερα, βλ. Th. Maeridy, ό.π., σ. 204, εικ. 16. Α. Ορλάνδου, Τα υλικά δομής των αρχαίων Ελλήνων, τεύχ. 2, Αθήνα 1959-60, σ. 13, εικ. 5. Κ. Σισμανίδη, Νέος μακεδονικός τάφος στην Αγία Παρασκευή Θεσσαλονίκης, ό.π., σ. 276.

5. Βλ. Φ. Πέτσα, Ο τάφος των Λευκαδίων, ό.π., σ. 77, πίν. 36α-γ και 37β-γ.

6. Βλ. Μ. Ανδρόνικου, Βεργίνα. Ανασκαφή 1987, ό.π., σ. 82 και σ. 87 (εικ. 8).

7. Βλ. Th. Maeridy, ό.π., σ. 205, και Κ. Σισμανίδη, ό.π., σ. 275-276.

όλες οι θύρες των τάφων, μαρμάρινες ή ξύλινες, διατηρούν την ανάνηση αρχαίων εξώθυραν από δημόσια ή ιδιωτικά οικοδομήματα, β) ότι είναι δίφυλλες, εκτός από δύο¹, γ) ότι οι περισσότερες ανοίγουν εσωτερικά και μάλιστα από το αριστερό πρώτα φύλλο, δ) ότι το ύψος τους είναι πάνω από δύο μέτρα συνήθως και η ψηλότερη φτάνει μέχρι τα 3,15 μ. Τέλος, από τις διαστάσεις λιγοστών παραδειγμάτων, που έχουμε στη διάθεσή μας και που σημειώνονται στον Πίνακα III, θα ήταν τολμηρό να υποθέσουμε ότι το ύψος της θύρας καθοριζόταν από το αντίστοιχο ύψος του θαλάμου, καθώς και από τις διαστάσεις του.

ΠΙΝΑΚΑΣ III

τ ά φ ο ς	ύψος θύρας	ύψος θαλάμου	διαστάσεις θαλάμου
Βεργίνας III	3,15 μ.	5,30 μ.	4,46 × 4,46 μ.
Λαγκαδά	3,13 μ.	5,29 μ.	4,07 × 4,41 μ.
Βεργίνας IV	3,01 μ.	5,80 μ.	5,51 × 4,48 μ.
Δίου I	2,60 μ.	4,70 μ.	4,04 × 3,53 μ.
Αγ. Παρασκευής	2,48 μ.	4,70 μ.	3 × 3 μ.
Αγ. Αθανασίου	± 2,46 μ.	3,95 μ.	3 × 2,96 μ.
Τούμπας Παιονίας	± 2,42 μ.	3,91 μ.	3,02 × 3,09 μ.
Ευκαρπίας	2,10 μ.	± 3,20 μ.	3 × 2,25 μ.
Λάρισας	1,70 μ.		2,90 × 1,70 μ.

Η ακριβής χρονολόγηση των θυρόφυλλών μας παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία, αφού ο τάφος στον οποίο ανήκουν έχει απογυμνωθεί από τα πολύτιμα και ασφαλή χρονολογικά τεκμήρια που περιείχε. Έτσι, η χρονική τους ένταξη προς τα τέλη του 4ου αι. ή τις αρχές του 3ου αι. π.Χ. που καταλήγουμε στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στην τυπολογική και τεχνοτροπική τους σύγκριση με τα άλλα παράλληλα² παραδείγματα που αναλύσαμε.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΩΝ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ

1. Βλ. Α. Αρβανιτοπούλου, Καμαρωτός τάφος παρά την Λάρισαν της Θεσσαλίας, ΑΕ 1909-10, σ. 34, και Ι. Τουράτσογλου, ΑΔ 24 (1969), χρον. Β², σ. 329.

2. Πρβλ. Φ. Πέτσα, Ο τάφος των Λευκαδίων, ό.π., σ. 77, σημ. 2.

SUMMARY

Petros C. Samsaris, The door panels of the «Macedonian tomb» of Eukarpia in Serres: A contribution in the study of the doors of the underground funerary monuments.

In this study we focus on the marble door found in 1968 at the village Eukarpia in Serres (Pl. 1a) and which since that year is exposed in the Archaeological Collection of Serres (Pl. 3). This door belongs to the plundered «Macedonian tomb», with one sepulchral chamber (dim. $3 \times 2,25$ m) (Pl. 2a) located in the site called «Kartal Tepé» in the vicinity of the territorial frontiers of the villages Eukarpia and Nea Kerdylia. South of this tomb and in a distance of 2,5 km, in the location «Koukoura», the author had the chance to discover another similar tomb.

The dimensions of the double monolithic panels of this door, which are preserved nearly intact, are: height: 2,10 m, width of the lower part 1,41 m — with a small narrowing on the part of 0,02 m — and thickness 0,065 m. As to their decoration, they imitate heavy wooden doors decorated with bronze ornaments (Pl. 8a) which means that they consist of three, large transversal diazomas (Pl. 4) sculptured in bas relief that take the place of planks (in ancient Greek «τά ζυγά») and of a vertical delicate cover-joint. Each one of the diazoma has a double row of twenty small convex discs (Pl. 5a, b) in relief (diam. 0,05 m) set out one at a time and they simulate with large heads of nails («έφηλίδες»). On the cover-joint there is a single vertical row consisting of eleven nails (a total of 71 nails of the same type).

Moreover, in each of the two uneven parts of the right panel that relate to each other 2 to 3, we discern two sculptured convex discs («άσπιδί-σκα») (diam. 0,15 m) (Pl. 5d, c) and a circular concavity (diam. 0,17 m) (Pl. 6a) in the lower part of the left panel in which was probably fastened a head of a lion in fairly high relief.

Finally, we try to analyse in detail the decoration, taking into account known typological and stylistic parallels. This analysis allows us to place chronologically our door to the late 4th or early 3d century B.C.